

Berckel, Maria van

1632-1706

Geboren in Rotterdam

Elite

Ruwaardin

Maria van Berckel, geboren in Rotterdam op 31 mei 1632 is de dochter van Elisabeth Prins en Johan van Berckel, vroedschap van Rotterdam en sinds 1644 ontvanger-generaal van Holland en West-Friesland. Maria van Berckel huwt op 21 september 1650 in Den Haag Cornelis de Witt, schepen van Dordrecht en later ruwaard van Putten. Uit dit huwelijk zijn ten minste 5 zoons en 4 dochters geboren, van wie er 4 (of 5) jong zijn overleden.

Maria van Berckel groeit met haar zus Elisabeth op in een vooraanstaand Rotterdams regentengezin. Zij verliest al op jonge leeftijd haar moeder. In februari 1640 hertrouwt haar vader, dan nog lid van de vroedschap van Rotterdam, met Hillegonda van Deras (of Van der Aa). Zo krijgt Maria er acht halfbroers en -zussen bij. Sommigen van die broers zullen, net als hun vader, lid worden van de Rotterdamse vroedschap. In 1644 wordt vader Van Berckel ontvanger-generaal en verhuist het gezin naar Den Haag. Daar ontmoet Maria in 1649 de Dordtse regentenzoon Cornelis de Witt, met wie ze zich verlooft. Het voorgenomen huwelijk van Maria van Berckel en Cornelis de Witt moet worden uitgesteld vanwege de staatsgreep van Willem II in het voorjaar van 1650. Deze laat op 30 mei 1650 zes regenten gevangen zetten op slot Loevestein, onder wie Jacob de Witt, Maria's beoogde schoonvader. Als De Witt na anderhalve maand weer vrijkomt, kan het huwelijk op 21 september

1650 alsnog plaatsvinden. Maria is nu gehuwd met een erfgenaam van een familie zonder toekomst. Zolang de prins aan het roer staat zal De Witt gebukt gaan onder het stigma van Loevestein. Dat perspectief verandert echter. Willem II sterft twee maanden later en prompt hoort haar echtgenoot weer tot de bovenliggende partij.

Tussen 1653 en 1671 brengt Maria van Berckel negen of tien kinderen ter wereld. In de jaren zestig krijgt ze een aandoening aan haar borst, waarvoor ze zich laat opereren door de vermaarde arts Arnoldus Fey. Na de geslaagde ingreep krijgt ze nog drie levenskrachtige kinderen.

De ster van Cornelis de Witt stijgt snel nadat diens broer Johan in 1654 raadpensionaris van Holland is geworden. Hij wordt in dat jaar ruwaard van Putten de hoogste gezagsdrager op het eiland. Maria van Berckel wordt zo de echtgenote van een gewichtig man, maar leert ook de consequenties kennen van zo'n huwelijk. Ze maakt zich zorgen over de gevaren waarin haar man zich begeeft als hij in 1665 als gecommiteerde de veldtocht meemaakt tegen de bisschop van Münster, die met een legermacht Overijssel is binnengevallen. In 1667 gaat hij mee op de riskante tocht naar Chatham, waarvoor hij Maria moet overhalen om er mee in te stemmen. Vijf jaar later, in 1672, verzet ze zich fel tegen zijn plan om opnieuw naar de vloot te vertrekken, ditmaal om met De Ruyter te vechten tegen de gecombineerde Engels-Franse vloot.

Wanneer haar echtgenoot van huis is, fungeert Maria van Berckel als haar mans plaatsvervanger. Als De Witt niet moet vergaderen in Den Haag wordt hij wel opgeëist door politieke verwickelingen in zijn thuisstad Dordrecht of door verplichtingen in Geervliet, het stadje waar hij geacht wordt als ruwaard te verblijven. Mensen die hem willen spreken of om een gunst vragen, worden door Maria te woord gestaan. Via de post houdt ze hem op de hoogte van familiale en politieke verwickelingen. Slechts enkele van hun brieven, waarin zij door De With als 'de ruwaardin van het eiland Putten' aangesproken wordt, zijn bewaard gebleven.

Maria van Berckel maakt zich ongerust over de politieke tegenstellingen die zich in de jaren 1660 verscherpen. Daar heeft zij ook reden toe, want in Den Haag, waar het echtpaar vaak verblijft, is zij regelmatig getuige van orangistische optochten en spreekkoren tegen de staatsgezinde De Witten en hun aanhang. Ze vindt dat haar echtgenoot te veel opofferingsgezindheid toont. Het volk in Dordrecht komt in opstand en dwingt zijn regeerders het Eeuwig Edict te herroepen, het besluit waarmee Holland in 1667 het stadhouderschap heeft afgeschaft. Op de lijst van Dordtse regenten die het Edict moeten herroepen, ontbreekt alleen nog de naam van Cornelis de Witt, die ziek op bed ligt. Ze stormen zijn huis binnen en willen hem dwingen zijn handtekening onder het besluit te zetten. De Witt weigert. De menigte neemt daarop een dreigender houding aan, waarna hij zijn naam schrijft, zij het met de toevoeging 'v.c.', afkorting van: vi coactus, onder dwang. Hiermee neemt men geen genoegen en Maria van Berckel grijpt in. Met aan beide handen een kind, aldus een ooggetuige, zegt ze tegen De Witt: 'Liefste, zo gij niet begeert te tekenen, zo ga ik met mijn kinderen achter uit ende zeg u adieu'. In het weinige dat Maria van Berckel schriftelijk heeft nagelaten zijn een aantal dromen bewaard gebleven waaruit haar angst spreekt voor het lot van haar gezin. Zo schrijft ze dat ze droomde dat haar zoontje Johan door een kanonskogel afkomstig uit het Binnenhof beide benen verliest, waarna hij wordt weggebracht, maar ze weet niet waarheen. In een andere droom zit ze in een lege kloosterkerk en hoort ze door de geopende deur hoeftgetrappel en soldaten die roepen: 'Ze zijn overwonnen!'. Haar bange voorgevoelens worden op 20 augustus 1672 bewaarheid. Op die dag worden Cornelis en Johan de Witt op brute wijze vermoord, hun lichamen vervolgens verminkt en hun afgesneden vingers en tenen bij opbod verkocht. Maria weet op dat moment nog van niets, de dag na de lynchpartij is ze met de trekschuit op weg van Delft naar Den Haag. In de kajuit van het vaartuig is ze er getuige van dat iemand een vinger van haar echtgenoot laat zien.

Na de dood van Cornelis de Witt verlaat Maria van Berckel Den Haag en overleeft haar man ruim dertig jaar. Eerst vestigt ze zich in haar ouderlijk huis in Rotterdam, daarna verhuist ze naar Dordrecht. Hier krijgt ze nu en dan bezoek van bewonderaars van Johan en Cornelis de Witt, onder wie de dichter Joachim Oudaan. De Dordtse geschiedschrijver Mathijs Balen schrijft ter ere van haar verjaardag jaarlijks een lofdicht. Voor hen was zij een heldin, de belangrijkste nog levende persoon uit de periode van de 'ware vrijheid'. Ze wordt ook mikpunt van laster en smaad. Zo beweert Lambert van den Bos, ooit door Cornelis de Witt wegens dronkenschap uit een baantje verwijderd, dat ze woedend een portret van Willem III uit het Sacramentsgasthuis van Dordrecht heeft laten verwijderen. Ze verzamelt bewijs en weet zich vrij te pleiten.

Op 5 augustus 1706, bijna 34 jaar na de gewelddadige dood van haar echtgenoot, overlijdt Maria van Berckel, 74 jaar oud. Bij haar dood is nog maar één van haar kinderen – een dochter – in leven.

Maria van Berckel moet een bijzondere verschijning zijn geweest. De eerste biograaf van de gebroeders De Witt, Emanuel van der Hoeven, schrijft in *Leven en dood van Cornelis en Johan de Witt* over haar: 'Een vrouw van zeldzame hoedanigheden, bestaande in een louter verstand, vaardig oordeel en uitgelezen schoonheid'. Van der Hoeven heeft haar gekend, en misschien wilde hij de weduwe een hart onder de riem steken, maar zelfs een uitgesproken tegenstander als Lambert van den Bos moest toegeven dat de ruwaardin 'een vrouwe van veel prijslijke deugden' was.

Bron: Luc Panhuysen, *Berckel, Maria van*, in: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*.

<https://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Berckel> [11/02/2016]